

mij. Als er b.v. staat (V. 364) dat het „hoofddoel“ ook moet zijn:

„de geloovigen... klaar en helder Gods weg te doen kennen, dien wij in het maatschappelijk leven te bewandelen hebben“

en dan verder:

„de tegenovergestelde beginselen aan te wijzen, den verkeerdten wortel er van bloot te leggen en te laten gevoelen, welke de vrucht van hun toepassing zal zijn;“

wel, dan vraag ik mij af, of dit den Heer Stap e.s. het recht geeft tot de predikanten te zeggen: bemoei U in de prediking en ook verder niet met deze vraagstukken, die zullen wij zonder U wel opknappen. En over het tweede citaat maak ik mij ook niet erg ongerust.

De Heer Stap behoort, zeide ik boven, tot de „bekkenzetter“. De dienst des Woords heeft zich niet te bemoeien met de uitwerking van de beginselen „in de wetten en ordinantiën der Overheid“; „dat is het terrein van de overheid“ (cursief gedrukt bij den Heer Stap), zoo zegt hij, (V. 364). De dienst des Woords heeft zich ook niet te begeben in de

„toepassing der beginselen in de praktijk en de uitwerking der zaken, zooals die voor dezen tijd mogelijk is, en geschieden kan, in aanmerking genomen de feitelijke maatschappelijke toestanden — dat is het terrein van de rechtsgeleerden, van de pers en van vereenigingen als Patrionism“ (Cursief gedrukt bij den heer Stap).

Laten wij hier nu eens enkele vragen doen, voordat wij nader gaan beweren.

Is het echtscheidingsvraagstuk een vraag alleen maar voor juristen en economen? Is het huwelijks-goederenrecht alleen maar een vraag voor den wetgever? Is de kinderbeperking alleen maar een vraagstuk voor medici en sociologen? Is het literatuurvraagstuk er alleen maar voor de literatoren en zal dus ter wille van de verderfelijke theorie van de „kunst om de kunst“ de literator en nooit de theoloog zich hebben uit te spreken over het verkeerde in de literatuur? Is de politiek een vrij terrein voor de politici? Is de inrichting van het schoolwezen er alleen maar voor de paedagogen e.d.? Zal de jongeman om zijn gewetensbezwaren tegen militairen dienst zich moeten wenden tot den eersten den besten officier? Wij zouden kunnen doorgaan met vragen om reeds door het stellen der vragen te doen zien, dat de stellingen van den Heer Stap veroordeeld zijn door de absurditeit der consequenties, waartoe zij voeren.

Al die vragen raken alleen maar zaken, „afgeleid“ van een of meer der groote „beginselen“. Voor wie mocht willen leeren, dat de Kerk bij de prediking dier groote beginselen moet blijven en zich niet zoo met de details heeft te bemoeien, dat deze vragen thuis hooren op het „terrein“ „van“ de (in te vullen naar de omstandigheden), wel, die ga maar eens na, wat er van veel dozer dingen terecht zou komen, als de Kerk zich eens volstrekt afzijdig hield.

We zouden onze vragen ook anders kunnen inkleeden, n.l. in dezen trant: de Gereformeerde Kerken hebben het gewenscht geoordeeld zich uit te spreken over kaartspel, dans, lidmaatschap der Odd-fellows-orde; algemeen wordt geoordeeld, dat

een Gereformeerde niet tegelijk lid der S.D.A.P. kan zijn; zeer onlangs nam een Kerkeraad stelling tegen het fascisme. Zijn al die dingen, b.v. ook het S.D.A.P.-lidmaatschap, zoo geheel onderscheiden van, zoo principieel anders dan het meedoen aan een staking, althans aan vele stakingen? Moet hier de Kerk maar vanuit de verte blijven toezien?

Het gevaar der opvatting, volgens welke de Kerk slechts het algemeene, niet het concrete, ook niet het concreet-aanwezige, binnen haar aandachtssfeer zal nemen, is, dat men, hoe goed ook bedoeld, de Kerk gaat denatureeren tot zaligheid-hiernaams-instituut. Van den eisch, om de zaligheid reeds „in dit leven aan te vangen“, kan op die manier niets terecht komen, tenzij dan bij de gratie van het juiste inzicht der rechtsgeleerden, van persmannen, vakvereenigingsleiders, e.d. En de predikanten worden gedegradeerd tot groot-handelaren of massafabrikanten van stichtelijke-toespraakjes met heenwijzen naar het hiernaams; zij mogen hun liefdediensten verrichten, wanneer het te pas komt in de kraam van de andere heeren, maar de profetiemantel wordt hun van de schouders gerukt. Zij zullen een keurig gegalonneerd jasje mogen aandoen, waarop een nummer staat, aanwijzende de afdeling van dit aardsche leven, waarin zij zich moeten rekenen te behooren. Van een profetenambt, dat zich met het gansche leven wil bemoeien en zich van geen enkel levensterrein in principe laat terugdringen, blijft op die manier geen grein over.

Maar gelukkig zijn er ook nog tal van anderen, die een geheel ander geluid dan dat van den Heer Stap e.s. doen hooren. Mag ik er enkele noemen?

Dan begin ik met Prof. Dr H. Bavinck. Deze heeft in zijn „Christelijke Beginselen en Maatschappelijke Verhoudingen“ (opgenomen in „Verzamelde Opstellen“, Kampen 1921,) op blz. 126/7 geschreven over de organisatie van het Joodsche Volk. Hij merkt op, dat

„bij al deze raden en beambten van geen priesters of levieten sprake is. Het is mogelijk, dat in de plaatselijke gerechtshoven soms ook priesters of levieten zitting hadden. Deut. 21:5, vergel. met 1 Chron. 23:4, 26:29-32, maar een voorschrift was dit niet.“

Laten wij hier even plaatsen de opmerking, dat dus ook in die lagere gerechtshoven toch priesters en levieten mogelijk bleken. Maar het voor ons belangrijkste komt in den daarop volgende zin:

„Alleen in het opperste gerechtshof hadden ook priesters zitting; en dit lag in den aard der zaak, want bij moeilijke gevallen kwam het dikwerf op een goede uitlegging der wet aan en daarvoor waren de priesters de aangewezen personen.“

Wij zien dus hier hoe juist op de voornaamste plaats de priesters een overheerschende plaats innemen. En nu hoop ik, dat de Heer Stap, noch een der lezers, mij zullen gaan aanvallen met de opmerking, dat in dit citaat van priesters en boven door mij van profeten gesproken werd, noch over dat woord „wetsuitlegging“, alsof daarmede zou zijn beslist, dat dit citaat voor ons zijn beteekenis verloren had. Ook wil ik al wel bij voorbaat mededeelen, dat ik gedacht ben aan het onderscheid tusschen onze staats-inrichting en die van het oude volk van Israël. Als ik op deze dingen nu weer

goddelijking van het schepsel.

„Het is deze fout die we in het oog moeten houden zowel in de wijsgeerige systematiek als bij de bestudeering van de geschiedenis der filosofie.“

„Staan we eerst stil bij de beteekenis van deze misvatting voor de systematiek.“

„1. Heel duidelijk komt de gewraakte grondfout aan het licht in het gangbare gebruik van den term „substantie“.“

„Men schrikke hier niet van een vreemd woord, maar nog minder gebruike men het zonder te weten wat het beteekent. „Substantie“ is de Westersche weergave van het Grieksche woord „hypostasis“ en beide termen beteekenen „vaste grond“. Houdt men dit vast, dan verstaat men, waarom de Heilige Schrift dit woord alleen gebruikt ter aanduiding van God. Die immers sinds de schepping alles draagt door het woord Zijner kracht.“

„In tal van wijsgeerige stelsels vindt men dezen term echter gebruikt voor iets dat tot het geschapene behoort: de substantie heet hier dan ook den kosmos immanent. Niet zelden stelt men zich er mee tevreden één zulk een pseudo-substantie aan te nemen. Op dit standpunt kan men dan nog weer twee richtingen uit: of men zoekt die substantie in het lagere deel van den kosmos en acht het hoogere daaruit ontwikkeld — men aanvaardt dan de evolutionistische theorie — of men verheft het hoogere in het geschapene tot vasten grond en waant dan dat het lagere uit dat in de lucht zwevende voortkwam — dat is de leer der aanhangers van de metaphysica.“

„Anderen houden echter beide theorieën voor eenzijdig: ze verwerpen de z.g.n. monistische substantie-opvattingen in haar volstrektheid en achten in beide iets goeds aanwezig. Vandaar dat ze als mannen van het compromis ertoe komen twee substanties te aanvaarden. Ze meenen n.l., dat de één kosmos uit twee deelen is samengesteld, uit

moest ingaan, dan zou dit artikel op dit onderdeel een te groote uitbreiding moeten ontvangen.“

Leering kunnen wij ook trekken uit het boek van Prof. Dr G. Ch. Aalders over „De Profeten des Ouden Verbonds“, (Kampen 1919). In het elfde hoofdstuk bespreekt de schrijver den inhoud der profetische prediking en laat niet na aan te toonen, dat de profeten letterlijk voor niets stonden, alles aandurften, geen autoriteit noch organisatie ontzagen, maar over alles en allen en desnoods tegen allen hun stem durfden verheffen. Nu verwacht ik hier de tegenwerping, dat de profeten uit het Oude Verbond niet zoo maar op één lijn gesteld mogen worden met de predikanten, die wij bezitten, omdat de laatste niet, de eersten wel de directe Godswoorden ons konden doen hooren. Die opmerking zou beteekenis kunnen hebben, indien die profeten nooit iets anders dan de voor bepaalde gevallen door God hun rechtstreeks ingegeven woorden hadden gesproken. Doch Prof. Aalders merkt op, (blz. 130), dat de profeten ook nog iets anders tot taak hadden, n.l. de ontdekking

„van een nog niet doorschouwd verband tusschen reeds bekende feiten en waarheden“.

om aldus het volk te onderrichten voor het leven van theden. Dat is dus zuiver gelijkend op de taak van de predikanten in onzen tegenwoordigen tijd.

Wil men enkele citaten lezen uit het genoemde 11e hoofdstuk, dan mogen hier de volgende plaatsvinden, al zij daarbij opgemerkt, dat deze samenlezing, terwille van de ruimte in dit orgaan, beperkt is gebleven.

Blz. 130:

„Er is dus eene kennelijke continuïteit der openbaring. Zij is als eene keten waarvan iedere schakel steeds in de voorgaande sluit. Voortdurend wordt nieuwe stof geboden, die zich echter immer bij het reeds voorhandene op de voortreffelijkste wijze aanpaast, gelijk iedere nieuwe bouwsteen in een architectonisch wel-doordacht gebouw in den aanleg van het geheel zich voegt.“

Blz. 136:

„Het terrein, dat door de profetische prediking wordt bestreken is bijzonder ruim en de onderwerpen, welke zij behandelt, zijn zeer veelzijdig. Theoretisch is er eigenlijk niets wat het leven der menschen, zoowel van het individu als van het volksgeheel raakt, dat niet het onderwerp van eene profetische rede zou kunnen zijn.“

„Het kan iets zijn wat dient tot verheldering van de kennis Gods en tot verdieping van het religieus en zedelijk besef, maar niet minder ook iets wat het wel of wee van den staat raakt en van beteekenis is voor de sociale verhoudingen.“¹⁾

Blz. 137:

„Men kan veilig zeggen, dat de stof, welke de profetische prediking hebben kan, onbegrensd is. In Israël's gansche historie doet zich niet éénmaal het geval voor, dat een profet zichzelf onbevoegd acht om in 's Heeren naam zijn woord te laten hooren, of dat zijne bevoegdheid daartoe door anderen in twijfel getrokken wordt.“

„De Goddelijke openbaring, welke de profeten aan Israël te brengen hebben, doet zich vóór alles kennen als een ontsluiting van het wezen Gods en van Zijnen wil.“

¹⁾ Spateering van mij, A. S.

een hoogere en een lagere wereld.“

Het heeft geen zin, het artikel van mijn collega verder af te drukken. Het punt waar het om gaat is hier voldoende in zijn verband gezet.

Zooals duidelijk is meent onze hooggeachte vriend, dat één van de grondfouten der wijsbegeerte naar voren komt in het gebruik van den term „substantie“. We mogen voor dit woord niet schrikken, maar het nog minder gebruiken zonder dat wij weten wat het beteekent, zoo zegt hij. Volgens hem is „substantie“ de weergave van het Grieksche woord „hypostasis“. Beide woorden beteekenen „vaste grond“; en, zoo zegt hij, de Heilige Schrift gebruikt dit woord alleen ter aanduiding van God.

Het spijt mij zeer, maar ik moet hier niet alleen een weinig verschillen van mijn collega, maar zelfs een gansch andere opvatting verdedigen.

In de eerste plaats is het toch, meen ik, geheel onjuist, dat de Heilige Schrift dit woord alleen gebruikt ter aanduiding van God.

Zoo komt b.v. het woord voor in Hebr. 11:1, waar het geloof de „hypostasis“ genoemd wordt van de dingen die wij hopen.

En in Hebr. 3:14 heet het: „Want wij zijn Christus deelachtig geworden, zoo wij namelijk het beginsel van deze „hypostasis“ tot het einde toe vast behouden“.

En in 2 Cor. 9:4 lezen we: „en dat niet mogelijk zoo de Macedoniërs met mij kwamen en u onbereid vonden, wij (opdat wij niet zeggen gij) beschaamd worden in deze „hypostasis“ des roemens“.

Nu is het duidelijk, dat in deze teksten niet God aangeduid wordt door het woord hypostasis.

Dat schijnt maar op één plaats het geval, n.l. in Hebr. 1:3. Maar daar wordt ook niet God zelf aangeduid met het woord hypostasis, want er staat duidelijk de hypostasis VAN God. Het heet daar, dat de Zoon is „het uitgedrukte beeld

POPULAIR-WETEN- SCHAPPELIJKE SCHETSEN

De mensch als persoon.

III.

Wanneer wij over de vraag, of wij kunnen spreken van de substantie van des menschen geest, breedvoeriger handelen, moeten wij wel ingaan op een uitspraak van onzen hooggeachten collega Prof. Dr D. H. Th. Vollenhoven. In een rede, gehouden op den Universiteitsdag te Leiden in 1932, in druk verschenen in het Driemaandelijkse Orgaan „Antirevolutionaire Staatskunde“, derde kwartaal 1932, handelt hij, zij het ook kort, over het gebruik van den term „substantie“.

We lezen daar als volgt:

„Geen wonder, dat we nu wankelen ten doode. Alleen wie zóó de crisis ziet kan ook verstaan het doel van dit ernstige onderricht, n.l. „opdat we ons vertrouwen van alle schepselen aftrekken en op U alleen stellen“. Met andere woorden: de zonde die we vóór alle andere dienen af te leeren is het vergoddelijken van al wat niet God is, korter gezegd: de afgoderij. Die treffen we inderdaad overal aan. Wat b.v. in den op zichzelf niet te veroordeelen rechtsstrijd tusschen staten, colleges en personen telkens weer om den hoek komt gluren is de hoogmoedige waan „als God te zijn“. Welnu, er is wellicht geen macht, die zóó taai deze zonde bevordert als de gangbare wijsbegeerte.“...

„Dit alles — voor de oudere generatie uiting, voor de jongere vormende kracht — is echter te herleiden tot ééne grondfout der gangbare wijsbegeerte, n.l. tot de totale of gedeeltelijke ver-

Blz.

„O
feti-
men

en op

antie-

„In

geva

zou

hulp

„S G

„S G

„S G

„S G

„S G

„S G

„S G

„S G

„S G

„S G

„S G

„S G

„S G

„S G

„S G

„S G

„S G

„S G

„S G

„S G

„S G

„S G

„S G

„S G

„S G

„S G

„S G

„S G

„S G

„S G

„S G

„S G

„S G

„S G

„S G

„S G

„S G

„S G

„S G

„S G

„S G

„S G

„S G

„S G

„S G

„S G

„S G

„S G

„S G

„S G

„S G

„S G

„S G

„S G

„S G

„S G

„S G

„S G

„S G

„S G

„S G

„S G

„S G

„S G

„S G

„S G

„S G

„S G

„S G

„S G

„S G

„S G

„S G

„S G

„S G

„S G

„S G

„S G

„S G

„S G

„S G

„S G

„S G

„S G

„S G

„S G